

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ДЕТІНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

ЯСІНОВСЬКА Ірина Фантинівна

кандидатка економічних наук, доцентка,

доцентка кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2766-8700>

ДЕНИСЮК Яна Віталіївна

здобувачка освітнього рівня «бакалавр»

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2027-5729>

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню сутності, фінансових стимулів та наслідків розвитку циркулярної економіки в Україні. Розглянуто основні підходи до визначення поняття «циркулярна економіка», фінансовий інструментарій реалізації державної екологічної політики. Проаналізовано основні чинники, що стримують перехід економіки України до принципів сталого розвитку та циркулярної економіки. Запропоновано окремі напрямки вдосконалення фінансових механізмів з метою підвищення ефективності переходу до циркулярної економіки, що також сприятиме зменшенню тіньової економіки.*

Ключові слова: *циркулярна економіка, сталий розвиток, економіка підприємства, фінансові інструменти, тіньова економіка, детінізація.*

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційних процесів та необхідності повоєнної відбудови України питання трансформації національної економічної моделі набуває особливого значення. Перехід від традиційної лінійної моделі («видобуток – споживання – відходи») до циркулярної («виробництво – споживання – переробка») є не лише глобальним екологічним трендом, а й потужним економічним важелем.

Оптимізація фінансових інструментів через систему екологічних податків, пільг для переробних підприємств та запровадження розширеної відповідальності виробника створює економічні умови, за яких легальна діяльність стає вигіднішою за тіньову. Впровадження прозорого обліку матеріальних потоків та цифровізація звітності, що є невід’ємними складовими циркулярної моделі, сприятимуть зменшенню приховування реальних обсягів виробництва та реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність, фінансові стимули та наслідки розвитку циркулярної економіки досліджені у працях багатьох науковців. Так, Артемов В., Бахчеван Е., Білоусько Т., Бочко О., Горбаль Н., Ломаха Ю. у свої працях досліджують особливості та проблеми розвитку циркулярної економіки в контексті досягнення цілей сталого розвитку; Канєва Т., Крилов Д., Назаркевич І., Сич О., Стаднік О., Шапошников К., Якушко І. – фінансові інструменти державного регулювання економіки.

Попри значну кількість конструктивних ідей, пропозицій, висновків і

узагальнень, проблема дослідження розвитку циркулярної економіки та детінізації в умовах воєнного стану потребує глибшого аналізу.

Мета статті. Метою статті є систематизувати накопичений досвід дослідження особливостей застосування фіскальних інструментів для стимулювання циркулярної економіки та детінізації національної економіки, можливості їх застосування в Україні з огляду на сучасні виклики.

Виклад основних результатів. Швидкий економічний розвиток за останні десятиліття змінив планету й життя людей, адже глобалізація, надмірне споживання та перенаселення спричинили комплекс економічних, екологічних і соціальних проблем. Вичерпання природних ресурсів і наслідки екологічних катастроф свідчать, що методи виробництва, використання ресурсів й управління відходами, що існували в світі досі, сьогодні вже недостатньо ефективні [3].

Поняття «циркулярна економіка» вперше з'явилося у літературних джерелах в 60-ті роки XX ст. Основою циркулярної економіки є повторне використання матеріалів, а ключовим принципом – збереження ресурсів у обігу шляхом продовження їх життєвого циклу та впровадження безвідходного виробництва. Основними перевагами циркулярної економіки є зменшення споживання сировинних і енергетичних ресурсів, зниження негативного впливу на екологічну систему, мінімізація утворення відходів, а також сприяння розвитку інновацій.

У сучасному світі концепція сталого розвитку слугує фундаментальною основою для розробки політик і впровадження практик, спрямованих на забезпечення економічної, соціальної й екологічної стабільності. Однією з найбільш прогресивних моделей, що відповідає принципам сталого розвитку, є циркулярна економіка. Ця модель передбачає докорінну зміну підходу до використання ресурсів, відмовляючись від традиційної лінійної схеми споживання, яка базується на принципі «виробництво-споживання-утилізація». Натомість циркулярна економіка акцентує увагу на створенні безвідходного циклу, у межах якого ресурси повторно використовуються, відходи мінімізуються, а продукція розробляється з урахуванням можливості її повторного застосування, ремонту та вторинної переробки. Імплементация принципів циркулярної економіки вимагає перегляду традиційних бізнес-моделей і стратегій управління ресурсами [2].

Циркулярна модель пропонує бізнесу отримати додаткові джерела прибутку шляхом застосування наступних підходів [4]: «дизайн без відходів» (проектування продукції враховує можливість ремонту, відновлення та повторного використовувати після закінчення терміну служби); «сегментація потоків» (розмежування між витратними матеріалами і компонентами тривалого користування продукції з метою повторного використання або безпечного повернення в біосферу); «чиста енергія» (використання енергії з відновлювальних джерел для підвищення стійкості системи циклів та зниження залежності від змін вартості ресурсів); «користування замість споживання» (стимулювання пропозицій спільного використання, оренди або прокату товарів).

Реалізація таких підходів циркулярної економіки сприятиме зниженню негативного впливу на навколишнє середовище, збереженню природних ресурсів, а також стимулюватиме економічне зростання за рахунок створення нових робочих місць і розвитку інноваційних технологій. Завдяки цьому циркулярна економіка стає важливим інструментом у досягненні цілей сталого розвитку, забезпечуючи гармонійний прогрес суспільства в цілому [1].

Недостатній рівень розвитку циркулярної економіки в Україні обумовлений комплексом факторів, зокрема і збройною агресією з боку росії. Водночас суттєві недоліки в інституційній інфраструктурі, зокрема відсутність ефективних механізмів регулювання та підтримки, значно гальмують інтеграцію принципів циркулярної економіки. Імплементация циркулярного підходу в економіку України потребує всебічної та системної трансформації, яка має охоплювати розроблення і впровадження відповідної законодавчої бази для сприяння розвитку циркулярних практик, інтеграцію інноваційних технологій [2].

Одним із головних бар'єрів впровадження замкнених циклів виробництва часто виступає ринкова інертність, коли вартість первинної сировини та лінійної утилізації залишається дешевшою за витрати на рециклінг. Це породжує об'єктивну необхідність застосування ефективних регуляторних механізмів, які б трансформували екологічні пріоритети у реальні економічні вигоди для компаній. У цій ситуації провідна роль належить фіскальній політиці держави, яка через податки, пільги та субсидії здатна створити потужне мотиваційне середовище для бізнесу. Вдосконалення фіскальних інструментів дає можливість враховувати зовнішні екологічні витрати, перетворюючи ефективне використання ресурсів на ключовий критерій фінансової рентабельності й інвестиційної привабливості підприємств.

Фіскальна політика виконує роль механізму макроекономічного управління та інструменту підтримки соціальної стабільності. Її можна розглядати як багатогранний процес, що вимагає модернізації та оптимізації економіко-соціальної моделі держави з використанням відповідних підходів і засобів. Особливо актуальним залишається забезпечення інституційних умов для стійкого економічного зростання.

Структура фіскального регулювання як базового компонента державного економічного управління охоплює фінансово-економічні елементи. Серед них виділяють прибуткову та витратну частини бюджету, бюджетний дефіцит або профіцит, державний борг, податкову політику, міжбюджетні відносини, динаміку економічних процесів країни, зовнішні фактори, а також взаємозв'язки між цими складовими [5]. Фіскальні інструменти є невід'ємною складовою системи економічних інструментів, оскільки дозволяють регулювати економічні, фінансові процеси в державі за допомогою насамперед податків, їх розмірів, особливостей формування бази оподаткування тощо [8].

Використання податкових механізмів дозволяє впливати на поведінку господарюючих суб'єктів, стимулюючи їх до впровадження ресурсозберігаючих технологій і принципів циркулярної економіки. Основні елементи фіскальної моделі, що лежать в основі державної екологічної політики, подані у табл. 1.

Таблиця 1

Фіскальний інструментарій реалізації державної екологічної політики

Елемент	Визначення	Механізм впливу
1	2	3
Екологічний податок	Базовий інструмент прямої дії, об'єктом оподаткування якого є фактичні обсяги негативного впливу на довкілля: викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скиди у водні об'єкти, первинне розміщення відходів.	Головна функція податку полягає в інтернаціоналізації зовнішніх витрат, що змушує виробників включати вартість екологічної шкоди до ціни продукції. Це створює постійний стимул для технологічної модернізації виробництва та поступового зниження антропогенного навантаження на екосистеми.

Продовження табл. 1

1	2	3
Податок на захоронення відходів	Спеціалізований збір, який стягується за розміщення залишків життєдіяльності та виробництва на полігонах і сміттєзвалищах.	Його фіскальна логіка спрямована на штучне подорожчання традиційного методу лінійної утилізації, що робить процеси рециклінгу, сортування та повторного використання економічно вигіднішими порівняно з накопиченням сміття. Реалізація принципу «забруднювач платить» через цей механізм сприяє переходу до ієрархії поводження з відходами, де пріоритетом є їх мінімізація та вторинна переробка.
«Зелений» акциз	Специфічний непрямий податок, що накладається на продукцію з високим вуглецевим слідом або енергоємні товари (зокрема, викопне паливо).	Оптимізація цього інструменту передбачає диференціацію ставок: підвищення фіскального тиску на екологічно небезпечні товари при одночасному запровадженні пільг для низьковуглецевих альтернатив. Такий підхід стимулює структурну перебудову енергетичного сектору та сприяє популяризації чистих технологій серед промислових споживачів.
Податкові пільги для підприємств, що займаються рециклінгом	Система фіскальних преференцій, спрямована на розвиток галузі переробки вторинної сировини. Вона може включати зниження ставок податку на прибуток, прискорену амортизацію основних засобів екологічного призначення або звільнення від земельного податку для підприємств замкнутого циклу.	Покликані знизити інвестиційні ризики та підвищити капіталізацію бізнесу, що працює в межах циркулярних моделей, роблячи цей сектор привабливим для довгострокових інвестицій.
Інструменти підтримки енергоефективності	Комплекс заходів, що охоплює податкові знижки, механізми «зелених» тарифів, а також державні програми субсидування та пільгового кредитування енергомодернізації.	Спрямовані на подолання бар'єрів при впровадженні енергозберігаючих технологій, що дозволяє суттєво знизити енергоємність ВВП. Ефективне використання таких преференцій забезпечує синергетичний ефект: зниження витрат підприємств на енергоносії та одночасне скорочення викидів парникових газів.

Джерело: складено на основі [5, 6-8, 10]

Ефективність функціонування будь-якої моделі екологічного регулювання визначається здатністю її інструментів створювати реальні стимули для

трансформації виробничих процесів. Основні чинники, що стримують перехід економіки України до сталого розвитку та принципів циркулярної економіки:

1. Дефіцит стимулюючої функції через низький рівень ставок екологічного податку. Для багатьох підприємств сплата податкового збору є економічно вигіднішою за капіталомістку модернізацію очисного обладнання. Прямим наслідком такої ситуації є стагнація технологічного оновлення промисловості та низькі темпи скорочення антропогенних викидів.

2. Фрагментарність податкових преференцій для циркулярних моделей. Відсутність системних і комплексних податкових пільг для підприємств, що впроваджують повний цикл рециклінгу, робить побудову ланцюгів доданої вартості (збір - сортування - переробка) фінансово непривабливою. Обмеженість стимулів гальмує розвиток внутрішнього ринку вторинної сировини, що призводить або до неефективного захоронення цінних ресурсів на полігонах, або до експорту відходів для переробки за кордон.

3. Недостатня прозорість та нецільове використання екологічних надходжень. Проблема нецільового використання коштів, отриманих від екологічних податків, суттєво підриває довіру з боку інвесторів та громадськості. Коли акумульовані ресурси не спрямовуються на фінансування природоохоронних заходів, рекультивацію земель чи підтримку переробної інфраструктури, втрачається поведінковий ефект фіскального інструменту. Це перетворює екологічний податок із важеля впливу на суто фіскальний механізм наповнення загального бюджетного кошика.

4. Низька інвестиційна привабливість переробного сектору. Відсутність довгострокових державних гарантій, волатильність податкової політики та нерозвинена інфраструктура сортування формують високі ризики для приватного капіталу. Дефіцит прямих інвестицій у проекти циркулярної економіки консервує застарілу модель поводження з відходами, де домінує захоронення, а частка високотехнологічної переробки залишається мінімальною.

5. Відсутність координації та інституційна фрагментація політик. Відсутність синергії знижує загальну ефективність екологічного регулювання.

6. Короткостроковий та фрагментарний характер стимулів для енергомодернізації не забезпечує необхідного рівня впевненості для великих інвесторів. Без стабільної та довгострокової стратегії державної підтримки підприємства не готові до реалізації масштабних енергоефективних проєктів, що потребують тривалого періоду окупності та стабільного нормативно-правового поля.

У контексті сучасної екологічної політики, екологічне оподаткування розглядається як один із основних фіскальних інструментів для стимулювання зменшення негативного впливу виробничої діяльності на довкілля. У спеціальному звіті OECD аналізується система екологічних податків та витрат в Україні, де окреслено як суттєві напрацювання, так і численні проблеми її впровадження, зокрема низький економічний стимул для переходу до чистих технологій та неефективне використання коштів надходжень від екологічних податків у природоохоронних цілях [11].

Щоб підвищити ефективність, потрібно екологічний податок зробити диференційованим, аби чіткіше стимулювати перехід на чисті технології. Варто запровадити цілісну систему пільг, грантових та кредитних механізмів з довгостроковою гарантованою підтримкою. Для приваблення інвестицій потрібні

стабільні правила, державні гарантії або партнерські програми з приватним капіталом.

Розробка та впровадження стратегічних напрямів оптимізації фіскального інструментарію є фундаментальним етапом на шляху до реальної розбудови циркулярної економіки в Україні. На сучасному етапі важливо відійти від сприйняття податків лише як засобу наповнення бюджету, перетворивши їх на дієвий стимул для технологічного оновлення та екологічної відповідальності бізнесу.

Пріоритетним кроком у трансформації системи є перегляд ставок екологічного оподаткування, зокрема податку на захоронення відходів. Поступове та прогнозоване підвищення ставок має створити реальний економічний бар'єр для лінійної утилізації, роблячи рециклінг безальтернативним вибором для бізнесу. Крім того, критично важливим є імплементація механізмів розширеної відповідальності виробника, що передбачає введення диференційованих ставок для компаній залежно від рівня переробки їх продукції. Як компенсаторний захід для стимулювання попиту, доцільно запровадити знижені ставки ПДВ на послуги з ремонту, відновлення та реалізацію товарів, виготовлених із вторинної сировини.

Для прискорення технологічного переозброєння окремих галузей пропонується впровадження цільових податкових преференцій. Це включає надання інвестиційних податкових кредитів для підприємств, що закуповують високотехнологічне переробне обладнання, та застосування механізмів прискореної амортизації для активів екологічного призначення. З метою зниження капітальних витрат на старті проєктів обґрунтованим є скасування ввізного мита на інноваційні технологічні лінії для сортування та переробки відходів, які не мають аналогів вітчизняного виробництва.

Розвиток циркулярної економіки неможливий без створення цілісного правового поля. Важливим завданням є розробка та прийняття окремого закону, який би заклав законодавчий фундамент для нових бізнес-моделей. Паралельно потрібна гармонізація національних норм із відповідними Директивами ЄС, що дозволить інтегрувати українські системи управління ресурсами у європейський екологічний та економічний простір. З метою подолання проблеми «розчинення» екологічних надходжень у загальному бюджеті, пропонується створення спеціалізованого фонду циркулярної економіки, діяльність якого б базувалася на принципі суворой цільової адресності, а саме всі акумульовані кошти екологічного податку повинні спрямовуватися виключно на співфінансування еко-інновацій, грантову підтримку стартапів у сфері рециклінгу тощо. Це сприятиме прозорості розподілу фінансових ресурсів та підвищенню довіри інвесторів.

Сучасна фіскальна політика потребує високого рівня цифровізації для забезпечення ефективного контролю за потоками ресурсів. Впровадження інтегрованого цифрового реєстру відходів та використання технологій Big Data дозволить здійснювати моніторинг життєвого циклу продукції в режимі реального часу. Створення публічних цифрових дашбордів щодо використання коштів екологічного спрямування стане дієвим інструментом протидії корупції та дозволить бізнесу оцінювати ефективність державних інвестицій у зелену трансформацію країни.

Впровадження модернізованих фіскальних механізмів, орієнтованих на підтримку парадигми циркулярної економіки, виступає стратегічним каталізатором для реалізації концепції сталого розвитку. Оптимізація податкового навантаження дозволяє досягти синергетичного ефекту, де екологічна декарбонізація поєднується з якісним макроекономічним зростанням. Запропоновані заходи формують нову

систему економічних координат, у якій раціональне природокористування стає не обтяженням, а конкурентною перевагою. Очікувані результати такої трансформації доцільно розглядати через призму прямих екологічних зрушень та опосередкованих структурних змін в економіці, зокрема мінімізацію обсягів відходів, розвиток ринку вторинних ресурсів, трансформацію ринку праці та структури зайнятості, стимулювання екологічних інновацій.

Реалізація стратегії підвищення податкових ставок на захоронення відходів у поєднанні з оподаткуванням видобутку первинної сировини формує потужний економічний тиск на суб'єктів господарювання. Це стимулює перехід від лінійної моделі споживання до замкнених циклів. Основним екологічним ефектом є суттєве зменшення навантаження на полігони та зниження інтенсивності сміттєспалювання, що прямо корелює з досвідом провідних країн ЄС, де зростання вартості відходів призвело до радикального скорочення площ під звалищами [2]. Цільові фіскальні преференції, зокрема диференціація ставок ПДВ для рециклінгових продуктів та субсидування високотехнологічної сортувальної інфраструктури, забезпечують економічну привабливість вторинної сировини. Запровадження повноцінної моделі розширеної відповідальності виробника дозволяє трансформувати відходи з категорії екологічного пасиву у високоліквідний актив. Такий підхід стає потужним стимулом для створення інноваційних ланцюгів доданої вартості, де відходи перетворюються на затребуваний ресурс.

Попри можливі короткострокові витрати на адаптацію виробництва, у довгостроковій перспективі циркулярна трансформація виступає драйвером зростання ВВП. Це досягається шляхом зниження ресурсоемності економіки, покращення торговельного балансу за рахунок скорочення сировинного імпорту та розвитку інноваційних сервісних секторів [4]. Перехід до циркулярної моделі ініціює структурне переформатування зайнятості. Відбувається перерозподіл трудових ресурсів від екстенсивних видобувних галузей до високотехнологічних секторів.

Назаркевич І. та Сич О. пропонують окремі практики для вдосконалення українських податкових інструментів шляхом гармонізації зі Стратегією Європейського зеленого курсу (EU Green Deal Strategy), зокрема спрощення та підвищення якості адміністрування екологічних податкових платежів, розширення переліку податків з екологічною складовою, запровадження субсидування екологічних інновацій за рахунок цільового використання надходжень від екологічного податку, використання зелених інформаційно-комунікаційних технологій та зміна екологічної поведінки громадян і бізнесу через цінове регулювання пластикових виробів. Впровадження цих елементів екологічного оподаткування могло б сприяти формуванню прозорої системи державного екологічного податкового контролю [10].

Заходи державної регуляторної політики щодо підтримки малого та середнього бізнесу шляхом створення сприятливих умов для розвитку, стимулювання інноваційної діяльності, яка забезпечує конкурентоспроможність легального сектору, сприятимуть детінізації економіки. Ефективність боротьби з тіньовою економікою в значній мірі залежить від взаємодії держави, бізнесу та громадськості [9]. Впровадження циркулярної економіки слугує потужним драйвером детінізації, адже перетворює вторинну сировину на актив, обіг якого вимагає офіційної фіксації для збереження його ринкової вартості та експортного потенціалу. Оскільки циркулярні бізнес-моделі базуються на прозорості ланцюгів постачання та сертифікації процесів переробки, це значно зменшує можливість використання неврахованих ресурсів і

тіньових схем збуту. Зрештою, компанії зацікавлені працювати у правовому полі заради доступу до зелених інвестицій та партнерства з європейськими контрагентами, що також сприяє зменшенню сектора тіньової економіки.

Висновки. Таким чином, впровадження ефективних фіскальних інструментів у сфері екологічної та циркулярної економіки в Україні супроводжується низкою суттєвих бар'єрів. Економічні обмеження проявляються у нестачі інвестицій, низькій маржинальності переробної діяльності та відсутності достатніх державних стимулів, що знижує зацікавленість бізнесу у впровадженні екологічно орієнтованих рішень. Водночас правові бар'єри пов'язані з фрагментарністю нормативно-правової бази, відсутністю комплексного закону про циркулярну економіку та слабкими механізмами контролю за дотриманням екологічних вимог. Інституційні проблеми включають відсутність єдиного координаційного органу, наявність корупційних ризиків і недостатній рівень цифровізації систем збору та переробки відходів.

Для підвищення ефективності переходу до циркулярної економіки необхідна комплексна трансформація фіскальної політики, що поєднує посилення тиску на нерациональне природокористування із розгалуженою системою стимулів для екологічно відповідального бізнесу. Пріоритетними кроками є перегляд і диференціація ставок екологічного податку (зокрема на захоронення відходів), імплементація розширеної відповідальності виробника, а також запровадження компенсаторних механізмів. Впровадження цих інструментів сприятиме і детінізації економіки, а саме шляхом зміни мотивації бізнесу, коли легальна діяльність стає економічно вигіднішою за тіньову заради доступу до фінансових стимулів, зокрема податкових кредитів, грантів та державних преференцій, які надаються виключно прозорим компаніям з офіційною звітністю.

Список використаної літератури

1. Артемов В., Бахчеван Е., Бочко О. Циркулярна економіка – виклик сучасності. Економіка та суспільство. Вип. 58. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3276/3200>.
2. Білоусько Т. Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство. Вип. 65., 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4444/4381>.
3. Горбаль Н., Ломаха Ю. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». № 1 (9). 2022. С. 9-23. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/apr/27434/220198verstka-11-26.pdf>.
4. Дія. Бізнес. Модель циркулярної економіки. URL: https://business.diia.gov.ua/entrepreneurhandbook/item/model_cirkulyarnoyi_ekonomiki.
5. Канєва Т., Стаднік О. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. Економіка та суспільство. Вип. 57. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3142/3064>.
6. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
7. Ходжан А., Маслов А., Нестеренко О., Шеїн О. Оптимізація бюджетної політики в системі забезпечення економічної безпеки: українські та зарубіжні кейси. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Том 3(62), 2025. С. 61-78. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4719/4363>.

8. Шапошников К., Крилов Д., Якушко І. Сутність та види фіскальних інструментів. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 2(26), 2021. С.164-171. URL: <https://ir.stu.cn.ua/server/api/core/bitstreams/2f69fc03-0e19-4847-be4c-8336fbae5410/content>.

9. Ясіновська І., Мазур М. Сутність та наслідки тіньової економіки: економіко-правовий аспект. Фінансовий простір, 2024. № 1-2 (53), С.176-182.

10. Nazarkevych I., Sych O. Taxation as a tool of implementation of the EU Green Deal in Ukraine. *Regional Science Policy & Practice*, 2022. 1–17. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223002792>.

11. Neuweg I., Petkova N., Michalak K., Oharenko Y. Review of Environmental Taxation and Environmental Expenditure in Ukraine. Environment Working Paper. No. 231. 93p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/review-of-environmental-taxation-and-environmental-expenditure-in-ukraine_921319bc-en.html?utm.

Дата надходження статті: 05.05.2025

Дата прийняття статті: 19.05.2025

Дата публікації статті: 25.06.2025